

Zasady prowadzenia obserwacji

W przepisach nie ma określonych zasad przeprowadzania obserwacji, ani ile powinna trwać. Dyrektor ujmuje obserwację w planie nadzoru pedagogicznego i wówczas na ogół jej zasady są określone, ale może też wykorzystywać ją doraźnie, np. jeżeli powstał problem w szkole. Dyrektor wypełniając zadania z nadzoru pedagogicznego, ma pełną autonomię w doborze metod i określaniu warunków prowadzenia nadzoru. Obserwacja jest jedną z metod badawczych, którą stosuje się w naukach społecznych. W literaturze przedmiotu wyróżnić można wiele typów obserwacji, ze względu na:

1. stopień ingerencji obserwatora w obserwowane sytuacje, np.:
 - a. jawna – niejawna,
 - b. uczestnicząca – nieuczestnicząca,
 - c. kontrolowana-niekontrolowana,
2. sposoby rejestracji,
3. sposób analizy oraz czasem trwania.

Przez obserwację mamy możliwość poznania rzeczywistości w warunkach naturalnych (bez aranżacji czegokolwiek). Obserwacja:

1. Powinna być **obiektywna** (dostarczać danych, które ktoś inny może sprawdzić; znając ustalenia, jak przeprowadzono obserwację, można ją powtórzyć i sprawdzić wyniki).
2. Winna mieć **określony, konkretny cel** (ma wynikać z potrzeby zdobycia informacji na jakiś temat, o jakiejś sprawie, np. jak wychowawcy rozwiązują konflikty w klasie), lub jest swobodna (np. gdy istnieje przypuszczenie, że niektórzy uczniowie niewerbalnie znieważają innych uczniów). Cel wskazuje, na co zwracać uwagę, co zarejestrować (czyli trzeba obserwować rzeczywistość selektywnie – nie zwracać uwagi na inne zjawiska, które równolegle występują, ale nie są celem obserwacji).
3. Jest **formą spostrzegania** (to bezpośrednie poznawanie otoczenia za pomocą zmysłów: wzroku i słuchu; nie ma tu miejsca na wyrażanie własnego zdania/opinii/interpretacji o obserwowanym zjawisku na bazie tego, co zostało zaobserwowane).
4. Ma charakter **planowy** (postrzeganie nie powinno być przypadkowe, przy okazji – jest przemyślane, wiadomo, na co będzie zwracana uwaga, jak to robić, kto będzie obserwowany, kto będzie obserwował, kiedy będzie prowadzona, jak będą rejestrowane wyniki obserwacji).
5. Powinna być **systematyczna** (zjawisko ma być obserwowane w pewnym czasie lub ciągle z zastosowaniem rytmicznych przerw) – wzmacnia to obiektywizm obserwacji.

6. Jest **rzetelna** – tzn. obserwator rejestruje to, co wyznacza mu cel, rejestruje wszystkie fakty, w tym również te, których osoby planujące nie przewidziały (kontroluje się, by nie przenieść uwagi na rzeczy, które go przy okazji zainteresowały), robi to dokładnie (precyzyjnie notuje spostrzeżenia, nie dokonuje klasyfikacji na informacje istotne i nieistotne – niczego nie pomija), rejestruje proste zachowania, np. słowa, gesty, przejawy przeżywanych emocji, wykonywane ruchy i czynności.

Obserwacja może być główną lub pomocniczą metodą pozyskiwania informacji, danych (uzupełnieniem np. analizy dokumentów, wywiadu). **Przedmiotem obserwacji** mogą być np. problemy wychowawcze i dydaktyczne (sposób prowadzenia lekcji przez nauczycieli, współpraca uczniów podczas lekcji, oddziaływania wychowawcze nauczycieli, formy porozumiewania się nauczycieli z rodzicami lub czynności wykonywane przez personel obsługi). Pożądana jest **naturalność obserwatora** (obserwatorów) – obecny np. w klasie, ale jego obecności nikt nie bierze pod uwagę, staje się przezroczysty (jego obecność jest obojętna dla grupy i nauczyciela, nie ma wpływu na przebieg tego, co się dzieje – w praktyce trudno to osiągnąć, może wejść w rolę członka zespołu). **Osoby obserwowane** powinny wiedzieć, dlaczego obserwator jest z nimi, wyrażać zgodę na tę obecność, być przekonane, że działania obserwatora są zasadne – potrzebne, ważne. Jeżeli obserwacja jest **swobodna** (np. jest przypuszczenie, że nauczyciel faworyzuje uczniów uczestniczących w zajęciach koła zainteresowań prowadzonego przez siebie), to obserwacji podlega spontaniczne zachowanie nauczyciela – wyniki obserwacji swobodnej rejestruje się w postaci opisu lub często za pomocą skal szacunkowych (np. liczbowa, przymiotnikowa, skala zachowań), za pomocą których zaznacza się własne spostrzeżenia (w niektórych obserwacjach możliwe jest wykorzystanie technologii, np. zdjęć, nagrań audio-wideo).